

Romantismus

- **Německo**
- Objevuje se více než v jiných literaturách mystická a náboženská romantika (jak v literatuře, tak v malířství).
- Jenská škola (tzv. raná romantika, *Frühromantik*):
- Novalis: *Modrá květina* (nedokončený román; rovněž pod titulem *Heinrich z Ofterdingenu*) jako symbol něčeho nedosažitelného, představuje postoj raného něm. romantismu obecně.
- Heidelberská škola (tzv. vrcholná romantika, *Hochromantik*):
- Achim von Arnim, bratři Grimmové, Jean Paul, E. T. A. Hoffmann; fantastické motivy, inspirace v lid. slovesnosti a její sběr

Romantismus

- **Německo**
- R. se projevoval také v hnutí *Sturm und Drang* (Bouře a vzdor), nejvýznamnější představitelé: J. W. Goethe, Friedrich Schiller (drama *Loupežníci*)
- Osamoceným, ale velmi vlivným autorem se stal Friedrich Hölderlin s dvoudílným románem *Hyperion*

Caspar David Friedrich: Útesy na Rujaně

Caspar David Friedrich: Zimní krajina s kostelem

Johann Wolfgang Goethe (1749, Frankfurt n. Mohanem- 1832 Výmár)

- Básník, spisovatel, botanik, znalec minerálů.
- Vliv antické kultury (cesty po Itálii a Sicílii)
- Zájem o esoteriku a magii, člen zednářské lóže
- V mládí: studia v Lipsku (ve *Faustovi* „Auerbachs Keller“ - Auerbachův sklep v Lipsku)
- Vztah k Čechám (sběr minerálů kolem Karlových Varů → nyní Národní muzeum)
- Mariánské Lázně: v r. 1821 seznámení s Ulrikou von Levetzow ze šlechtického rodu od Litoměřic (17 a 72 let)

Goethe: dílo

- Básně a balady:
- Čarodějův učeň (1797)
- Torquato Tasso (1790) – klasicistní básnické drama o italském renesančním básníkovi
- Próza
- *Utrpení mladého Werthera* (1774, přeprac. 1787) – dvoudílný milostný román v dopisech (romantické období **Sturm und Drang**, Bouře a vzdor)
- *Viléma Meistera léta učednická* (1796) – bildungsroman – román formování
- *Viléma Meistera léta tovaryšská* (1821 a 1829) – iniciační román, kde dochází k proměně a k vývoji hrdiny, nedokončeno (záměr Léta mistrovská)
- *Spříznění volbou* (1809) – dvoudílný román
- Díla o přírodě a botanice: *Metamorfóza rostlin* (1790), *O barvách* (1810)

Faust: historie vzniku předlohy (látky)

- Původně pověst z 16. století, lidové knížky o dr. Johannu Faustovi, potulný učenec, vagant, chvástající se kouzelnickým a věšteckým uměním (zemřel údajně 1540)
- Látku zpracovali zpracovali před G. alžbětinský dramatik Christopher Marlow v dramatu *Tragická historie o životě a smrti doktora Fausta* (poprvé jevištně 1594) a osvícenec Gotthold Ephraim Lessing (1725)
- první knížka lid. čtení o Faustovi vyšla pod názvem *Historie doktora Johanna Fausta* 1587 ve Frankfurtu nad Mohanem u nakladatele Johanna Spiesse; autor byl patrně Andreas Frey ze Špýru (Speyer).

Faust: české prostředí

- v našem prostředí byla faustovská látka realizována v českých loutkových hrách, které svou osnovu čerpaly z dramatu Marlowa, údajně přes německá kočovná divadla
- **dr. Kittel**
- Lékař z Jizerských hor: v českém prostředí se objevila pozoruhodná paralela k příběhu o Faustovi v pověstech o dr. Kittelovi
- Žil v 18. stol. a vynikal svými léčitelskými schopnostmi a zanedlouho se stal známým; už za jeho života o něm na Liberecku kolovaly rozmanité pověsti
- Lekce Faust: film od režiséra Jana Švankmajera

Faust I

- Text vznikl přes 60 let
- původní verze *Urfaust* (1773–75, nedokončena; zveřejněno 1887 až od nalezení opisu v r. 1886) nese vlivy hnutí *Sturm und Drang*, motivy buřičství a pocit prométheovství.
- **Faust I** („mytický text“) vyšel 1808
- skutečná událost: nejstarší části Fausta vznikly bezprostředně po procesu s vražedkyní jménem Susanna Margaretha Brandt (popravená 1772) ve Frankfurtu (vražedkyně vl. dítěte); inspirace zejména u scén Ponurý den, Pole a Žalář
- **prométheovství**
- Faust přislíbí duši ďáblu; patrné i u Mefista
- Faust x Wagner: *Wagner* – typický osvícenský vzdělanec vyznávající pokrokovost vědy a poznatelnost jevů x *Faust* – romantik
- jeden z klíčových motivů, Velikonoční zvony, s. 36 a zvony umíráčku, s. 74

Faust II

- Faust II (vznik 1825-32, vyšlo 1832, po G. smrti, česky 1863)
- po smrti Markéty F. poskytne útěchu Bůh – příroda; objevuje se zázračný svět duchů a kouzelnické reje, odpovídá prvkům německé romantiky
- Téma antiky a současnosti → naplnění středověké touhy po klasické antice → smíření klasicismu a romantismu
- v závěru II. dílu se objevují Starost x Činorodost, pomocné postavy, kterými F. zakrývá svoje vyprázdňené svědomí
- Setkání lidové magie s antickou mytologií (scény *Valpružina noc, Faust I.* a *Klasická Valpružina noc, Faust II.*): připomínka sabatu antické mytologie

Faust: témata

- **Mefisto** (Ďábel): tragikomičnost; naříkání na vlastní osud, na to, jak byl podveden, dokonce – dle překladatele Otokara Fischera – se tu setkáváme s ďáblou nenaplněnou homosexuální choutkou
- Témata ženství a času
- **Čas**: Na úvod: Velikonoční zvony (s. 36); odbíjení hodin, motiv, který se opakuje, s. 74 a pak v závěru s. 530 a 531
- **Ženství**: Markéta x Helena; věčné ženství, ženským prvkem je Faust v závěru očištěn, postavy katolických světic (Panna Maria ad.) alegorické postavy
- Temná galerie (Faust II, 1. dějství): postavy „matek“, antické bohyně, jsou kdesi mimo prostor a čas
- Alegorické postavy v závěru *Bída (Not)*, *Hlad (Schuld)*, ne ve smyslu „vina“, ale spíš „dluh“, *Strast (Mangel)* a *Starost (Sorge)*: zosobnění všech hrůz světa

Faust x Wagner

Těch nemnoho, co něco poznali
a, hloupě dost, svou víru, v dálku zřící,
svůj cit, své srdce luze rozdali,
vždy přišlo na kříž nebo na hranici.
Je pozdní noc. Já se vám omlouvám.
Musíme na příště to schovat.

WAGNER Až do rána chtěl naslouchat bych vám
a poučeně s vámi disputovat.
Však zítra, v prvý svátek velkonocí,
snad to či ono budu ptát se moci.
Já věru horlivě jsem nad knihami seděl;
ač mnoho vím, přec všechno rád bych věděl.

Odejde

FAUST Zda také tomuhle kdy naděj zajde!
Lpí na vnější jen slupce napřád,
chce při kopání přijít na poklad
a raduje se, žízaly když najde.

Smí, kde jsem slyšel křídla duchů vát,
takový človíček tu mluvit ke mně?
A přec ti dík buď tentokrát,
nejubožejší ze všech synů země!
Vždyť tys mne ze zoufalství vyprostil,
když jsem se hrůzou v bezvědomí řtil.
Ten zjev tak olbřímího růstu byl,
že jsem se dvojmo trpaslíkem cítil.

Já, obraz božstva! jenž se věčnem zpil
a zíral z očí, v nichž to nebem blýská,
jenž mnil, že pravdy tvář je zcela blízka,
jenž smrtelníka odhodil –
já, víc než cherub, jenž měl tvůrčí sen,
že živlem pluje nad lidmi a zemí,
že bůh mu krouží krve krůpějemi,

ve zmatek slov se hovor o nich mění.
Matky to jsou!

FAUST *vyděšen* Co? Matky!

MEFISTOFELES Mrazí tě?

FAUST Matky! ó, matky! – Zní to tak podivně!

MEFISTOFELES A právem. Bohyně, nepoznány
od smrtelníků, vás – nerady námi jménem zvány.
Byt jejich hledej v štolách nejhlubších;
jsi vinen sám, že potřebujem jich.

FAUST Kudy tam cesta?

MEFISTOFELES Cesta? Ne!

Nikdo tam nevročil, tam vkročit není lze;
nikdo tam neprosil, prosba tam platná není.
Jsi připraven? Ni závor tam ni bran,
ze samot budeš do samot jen hnán.
Tušíš, co je to poušť a osamění?

FAUST Ušetři mne svých naučení;
z tvé čarodějně kuchyně tu dech,
zde po zašlých to páchne dnech.
Nemusil světem jsem se mučit,
učit se hnidám, hnidám učit? –
To, co jsem poznal přímým názorem,
dvojnásob setkalo se s odporem;
ba, příliš ran když na mne útočilo,
mně v poušť a divočinu prchnout bylo;
pak, abych z osamění vyjít zkusil,
já nakonec se d'áblu zapsat musil.

MEFISTOFELES A kdyby ses byl ztrácel v oceánu
a nekonečnu v líc tam zřel,
přec bys tam viděl vlnu vlnou hnánu,

Faust a
„matky“